

нами природи. Вакула заслужив свое земное счастье мужественной борьбой с силами тьмы, а не махинациями вроде чичиковских, и награда его, как и сама борьба, протекают в мифологической плоскости.

³ В исследовании В. Я. Звенияцковского убедительно показано, что «король гномов» как отдельный персонаж, скорее всего, вообще сочинен даже и не Гоголем, а тем, кто без особых угрызений совести правил сочинения молодого провинциала [3]. Но все же, видимо, в основе ситуации находится именно этот сюрреалистический исполинский глаз (с «виями»-вѣками?), который сохранился в финальной сцене повести в ряду других «хорорных» образов.

⁴ Глаз в фрейдизме – символ Женского.

Список использованных источников

1. Барабаш Ю. Я. Сад и вертоград. Гоголевское барокко: на подступах к проблеме / Юрий Яковлевич Барабаш // Вопросы литературы. – 1993. – № 1. – С. 135–156.
2. Гоголь Н. В. Собр. худож. произведений: В 5 т. – / Николай Васильевич Гоголь. – М.: АН СССР, 1960.
3. Звенияцковский В. Вий – начальник гномов, или Мог ли Гоголь обойтись без Украины / Владимир Янович Звенияцковский // Радуга. – 2009. – № 2. – С. 131–138.
4. Михед П. В. Рим у творчій свідомості Гоголя / Павло Володимирович Михед // Науковий вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. – Гуманітарні науки: Філологія. – Вип. 2–3. – Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2005. – С. 123–135.

Анотація. Статтю присвячено питанню про своєрідність трактування та імпліцитні плани теми кохання у Гоголя, неповторність сполучення еротичного імпульсу зі спиритуальним переживанням.

Ключові слова: натура, гріх, еротика, духовність.

Abstract. The article deals with the question of originality of treatment plans and themes of love implicit in Gogol's unique combination of erotic impulse with spiritual experience.

Keywords: nature, sin, sensuality, spirituality.

УДК 821.161.2

Вірченко Т.І.

ТИПОЛОГІЯ ХУДОЖНІХ КОНФЛІКТІВ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДРАМАТУРГІЇ: ПЕДАГОГІЧНИЙ КОНЦЕНТР

Загальні переваги типологізування художнього конфлікту полягають у можливості чіткіше простежити його структуру, оскільки він є складною категорією, проаналізувати не тільки специфіку окремого типу конфлікту, а його системні зв'язки з іншими типами тощо.

Переваги з літературознавчого погляду, які переважають з актуальністю проблеми, окреслені в праці А. Погрібного «Естетичні виміри художнього конфлікту», де автор показує важливість типів конфліктів як для самого письменника («тип конфлікту «підказує» письменникові логіку розвитку характерів, забезпечує їм життєвість» [1, 43]), так і для літературознавства загалом. Останнє зумовлене тим, що дотримання ряду вимог («типологізація художнього конфлікту мусить, по-перше, відбивати його естетичну природу, а по-друге, відзначатися настільки високим рівнем узагальненості, щоб з кожним із виділених типів конфлікту пов'язувалася чітка та масштабна естетична спільність»), розкриє нові можливості вивчення конфліктів творів окремого письменника («Логічно визнати, що конфліктна своєрідність творів сучасної літератури обумовлена властивим для неї синкретизмом різних конфліктних типів. Зрозуміти, дослідити цей синкретизм – означає розібратися у специфіці досліджуваного письменником конфлікту» [1, 59]) та літературного періоду («Виявлення типологічної своєрідності конфліктів часу – це один з ключів до розкриття тенденцій руху літератури в різні періоди й епохи, в тому числі й літературного процесу наших днів» [1, 61]). Остання ж теза А. Погрібного свідчить не стільки про переваги типологій конфліктів, а вже про потреби типологізування конфліктів, тобто сприймається як аргумент того, що проблема на часі.

Сучасна драматургія знаходить своїх дослідників – О. Бондарева, О. Когут, М. Шаповал, Н. Неждана. Але дослідниці без уваги залишили п'єси Л. Стороженка «Аспіранти. Сцени на дві дії», А. Шевердіної «Майстер».

Про можливий навчально-педагогічний конфлікт стає відомим уже з назви творів. Так, у п'єсі Л. Стороженка учасниками конфлікту будуть особи з вищою професійною освітою, які працюють над кандидатськими дисертаціями.

У центрі конфлікту п'єси А. Шевердіної буде знаходитися високий професіонал, майстер своєї справи. І тільки у представленні дійових осіб ця інформація конкретизується: Максим Петрович – «художник, викладач на пенсії років 70-ти» [3, 93]. Але не дивлячись на зауваження професії, віку Максима Петровича та детального представлення ще однієї дійової особи (Анатолій Максимович – «мистецтвознавець, викладач 40-ка років» [3, 93]), представлення інших дійових осіб ідентичне – перелік імен аспірантів (Артем, Стась, Гліб, Мері, Люба – «Аспіранти») та студентів художнього коледжу (Артур, Сніжана, Філя, Алла – «Майстер»).

Аспіранти Л. Стороженка знаходяться в складній ситуації, яку констатують Стась і Артем: «Складно все. Нас п'ятеро, а візьмуть тільки трьох» [2, 94]. Під час складання іспиту молоді люди знайомляться між собою і розкриваються перші їх визначальні риси характеру, цілі вступу в аспірантуру – всі вони потрібні для побудови майбутнього конфлікту. Саме тому один із аспірантів – Гліб повідомляє: «Ім п'ятьох треба. Всіх і взяли. При мені всі кафедральні проблеми обговорювали» [2, 98].

Артур, Сніжана і Філя («Майстер») готуються до участі в конкурсі, перемога в якому дасть право навчатися в інституті культури на бюджетній формі навчання. Під час підготовки розкриваються їхні особистісні риси характеру.

Для виявлення художніх конфліктів у п'єсах слід визначити риси характерів усіх учасників конфліктів.

Так, у п'єсі Л. Стороженка «Аспіранти» Стась пішов до аспірантури відразу після навчання в інституті, оскільки його «готували цільовим призначенням» [2, 93]. Його мета доволі примітивна – «до інституту звик» [2, 97].

Мері, на перший погляд, дуже агресивно ставиться до несправедливості: «Я всіх – за хвіст та на сонечко! заїли, мерзотники. Все по блату... Та по знайомству... Та за хабарі. Ти мені – я тобі. Життя таке! Та я весь цей задріпаний інститут порозганяю!» [2, 94]. Але дівчина не розкриває своїх цілей уступу до аспірантури, а щодо тематики констатує: «Мій напрямок повністю співпадає з інтересами шефа» [2, 95].

Мері не виявляє поваги до оточуючих, незнайомих людей. Так, запитуючи Любу про прихід до аспірантури, висуває власне припущення: «А тобі для чого? З твоїми даними... Не заміжня? Чи розійшлися? З особистим життям не вийшло? Так чому ж іншим дорогу переходиш?» [2, 97].

Люба в минулому навчалась у цьому інституті, але доволі критично оцінює свої минулі здобутки: «Не така я вже була видатна» [2, 95].

Артем прийшов до аспірантури з посади начальника будови. Хлопець має мрію – «знайти нові способи об'єднання бетону і сталі» [2, 99].

Гліб розкриває свої світлі наміри під час знайомства: «Нам працювати разом три роки. Зараз важко сказати, які у нас будуть радощі, печалі. І зараз, і все життя, що залишиться. Але я хочу, щоб ми випили за те, щоб завжди зігрівали нас радість, удачі одне одного, щоб серця наші бились в унісон, щоб радощі і горе у нас були загальними» [2, 100].

У п'єсі А. Шевердіної характери студентів художнього коледжу теж різні. Так Сніжана замислюється над сенсом життя: «інколи слід зупинитися й подумати, а навіщо я метушуся? яка мета в мене? а чи є в мене мета?» [2, 93]. Крім цього Сніжана постає в інохарактеристиці Алли: «Ти ж завжди казала, що для тебе головне – твоє призначення художника, а любовні походеньки тільки відволікають від головного!..» [2, 94].

Філя постійно знаходиться в пригніченому стані. Про це свідчать і ремарки – «похмуро знижує плечима» [2, 95], і інохарактеристика, подана Сніжаною: «ти ж постійно в депресії» [2, 95]. Про сильний характер Філі можна судити з реплік хлопця: «Не люблю жалітися. Жаліються тільки слабаки», «Усі брешуть, а я не хочу брехати» [2, 95]. Песимізм Філі пояснюється його життєвою установкою: «Для людей природно робити зло. Ми всі постійно робимо зло, бо зло – саме наше життя» [2, 95].

Артур наділений рисою справжнього митця – умінням мріяти. Але головне, що він – сильна особистість. Ця риса визначає його життєвий принцип: «Той, хто покладається на чийось волю, той, хто віддає себе у владу чийогось рішення, не перемаже ніколи!» [2, 100]. Батько Артура – матеріально забезпечена людина, але Артур не визнає шляху досягати цілей грошовими вкладеннями. Крім цього для Артура щирі почуття важливіші. Тому очікуваним є його рішення: «Я все одно буду літати – цей конкурс мені ні до чого! Я заховаю свою роботу, щоб у Сніжки було більше шансів на перемогу!» [2, 107].

Автори приділяють увагу й характеристам учителів. Так, у п'єсі «Аспіранти» характер наукового керівника постає в інохарактеристиці аспірантів. Так, «видатний радянський вчений професор Ригалов» керує найважливішою тематикою («Використання відходів промисловості при виготовленні залізобетонних конструкцій») і йому потрібні «дармові руки» [2, 99]. Але за довгі роки роботи в інституті професор не здобув поваги молодих учених. Працівники кафедри, аспіранти традиційно пропонують тост «За здоров'я професора Ригалова» [2, 101] тільки тому, що «в інституті тільки два доктора з наук нашої спеціальності. Як тільки Ригалов помре – вчену раду розформують. Де захищатись?» [2, 101].

Професор уміє цінувати тільки свої ідеї і підтримує тільки тих аспірантів, які реалізують його проекти. У спілкуванні з ним варто «зробити так, ніби сумісно з ним народилася твоя ідея. І взагалі – автор він» [2, 105].

Саме тому аспіранти по-різному оцінюють професора Ригалова. Сповнений практицизму Гліб висловлює захоплення викладачем, з допомогою якого зможе захистити кандидатську дисертацію: «думаю, що нам повезло. Мені подобається його посмішка. Така доброзичлива. Видно, що людина хоче тобі добра. Зразу став якимось рідним» [2, 105].

Зовсім по-іншому оцінює постать професора творчий, самостійний, принциповий Артем: «Вчений називається! Як він не розуміє? Адже можна досягти величезної економії ресурсів!» [2, 104]. Ригалов уміє чітко поставити завдання перед аспірантами. І це не залишається не поміченим Артемом: «Він великий методист. Я зразу все зрозумів. Повинен отримати нові коефіцієнти для використання його зовсім безпомічної теорії. Але теорії, що придумав він особисто!» [2, 105].

Але шеф використовує аспірантів не тільки для розрахунків своєї теорії в науці, а й хлопців як безкоштовну фізичну силу – «шеф запрошує нас бетонувати басейн», «сказав, щоб о восьмій нуль-нуль були. Просив не запізнюватися» [2, 107], а дівчат – для розваг у відрядженнях. З часом це розуміють й інші. Особливо цінним для розкодування ідеї твору є прозріння Гліба: «Фальшиве все. Навколо не люди – а вовки. Хижаки! Шеф – головний з них» [2, 124].

Схожий характер викладача маємо в п'єсі А. Швердіної «Майстер». Мова йтиме про викладача мистецтвознавця Анатолія Максимовича – батька Артура і сина Максима Петровича. Анатолій Максимович – чоловік холеричного темпераменту, невитриманий і різкий. Це розкрито авторкою в ремарках: «різко відкривши двері, упевненим відкарбованим кроком до майстерні влітає Анатолій Максимович. Зупиняється посеред кімнати, конвульсивно киває батьку» [3, 96]. Погляди Анатолія Максимовича на мистецтво розкриваються в діалозі Максима Петровича з Філею. Так, мистецтвознавець вважає, що «мистецтво повинно існувати заради мистецтва» [3, 96]. Займаючись викладацькою діяльністю, Анатолій Максимович не має поваги до людей, вважаючи, що «люди повиздыхали» [3, 96], а всі студенти, на його думку, – «ледарі і дурні» [3, 97]. Максим Петрович оцінює хибність такого ставлення до молоді: «Можливо, їх так багато, бо їм викладають з розрахунку на те, що вони всі ледарі й дурні?!» [3, 97]. Та й син несхвального ставлення до батька. Саме він став ініціатором дати Анатолію Максимовичу прізвисько «Каа», оскільки «Треба дивитися правді у вічі! Треба карати поганців правдою!» [3, 99]. Таким чином автор констатує конфлікт між батьком і сином (Максим Петрович – Анатолій Максимович, Анатолій Максимович – Артур). Причиною конфлікту останніх стало бажання Артура вступити до військового училища. У ставленні до сина Анатолій Максимович керується егоїзмом: «Я не хочу, щоб мій син їхав!» [3, 102], «Я не хочу бути сам. Я не дозволю мене покинути» [3, 105]. Не поважаючи друзів сина, мистецтвознавець пропонує Філі не брати їм разом зі Сніжаною брати участь у конкурсі, і тривала підготовка юнаків його не цікавить. Так розгортається конфлікт Анатолія Максимовича з сином. У п'єсі це виявляється з використанням великої кількості оцінних реплік з негативною конотацією. Але репліки сина не позбавлені справедливості, адже чоловік, поведінку якого в родині визначає «злобна прискіпливість» [3, 105], не може заслуговувати ні на які інші оцінки, окрім «величезний хитрий змії!», «бездарний» [3, 106]. Але під час розвитку цього конфлікту, у діалозі батька з сином, розкривається й внутрішній конфлікт Анатолія Максимовича: «Я бездарний... Я з тих, хто став критиком через брак власного таланту... Але я не дурень... Я це знаю... і мені боляче... Невимовно боляче... ходити поряд з людьми, які вміють переносити світ на полотно, дивитися, як вправно вони працюють пензлем... і знати, що я ніколи, ніколи не зможу так само...» [3, 106]. Анатолій Максимович страждає на самотині і «це виховує в нього байдужість і зневіру...» [3, 106]. Той факт, що мистецтвознавець не змінив своїх антилюдських рис характеру дає підстави констатувати, що внутрішній конфлікт Анатолія Максимовича так і не був розв'язаний.

У конфлікті з батьком Анатолій Максимович зазнає поразки, оскільки природа цього конфлікту – професійний ґрунт, а у своїй сфері Максим Петрович – справжній майстер і в оточенні в нього знаходяться справжні учні.

Перемогу Анатолій Максимович отримав тільки в тому, що зламав Філю, нашттовхнувши його на шлях зрадництва дружби і обманувши його з грішми: «А ти все-таки програв, хлопче,

програв, бо я не дам тобі ні копійки!» [3, 111]. Філя погодився зняти свою роботу з конкурсу і отримати гроші від Анатолія Максимовича, оскільки його «батько хворий. Йому терміново потрібні гроші на лікування» [3, 112].

Максим Петрович своє життя спрямовував на добро людям і своїм учням: «Завжди хотілося бути корисним, хотілося втіху приносити людям. Хотілося, щоб були учні, які були б корисними і приносили втіху...», «так хотілося допомогти вам стати майстрами, справжніми майстрами...» [3, 119].

Різні життєві цілі, ставлення до людей зумовили конфлікт між Максимом Петровичем і Анатолієм Максимовичем. Перемогти в цьому конфлікті син хоче скориставшись слабкістю батька: «Кінець. Довго стояла дивовижна Пізанська вежа, але час вже їй впасти. А все могло бути по-іншому, батьку. Якби зміг пересилити себе, зміг зізнатися, що кінець уже близько, не було б цієї привселюдної ганьби. Але ти завжди був довершеним, батьку, і ти не можеш змиритися, що стаєш звичайним, не можеш відверто сказати, що мрії мої здійснилися. Ти гордий, батьку, і я покараю тебе за гордість. Але я й зроблю тобі послугу – жоден художник у нашому місті не піде з мистецтва так гучно, як підеш ти! Кінець тобі, майстре. Не ображайся! Усе коли-небудь закінчується – усе, окрім болю!» [3, 123].

Але Сніжана розв'язує цей конфлікт своїм учинком – порятунком картини учителя. Цей конфлікт розв'язаний, але авторка реалістка, тому натякає на появу в майбутньому нових конфліктів з ти самим учасником – Анатолієм Максимовичем і новим сильним опонентом – Сніжаною. І хоча дівчина не прагне конфліктів, їй доведеться боротися, оскільки Анатолій Максимович визнає, що не дасть їй спокій, оскільки «Спокій для слабаків. А майстрам потрібні стимули, труднощі» [3, 125].

Назви проаналізованих п'єс багатофункціональні: дозволяють не тільки окреслити порушену драматургами тематику, а й визначити учасників конфлікту. Спільним є підхід авторів до представлення дійових осіб – зауваження імені, професії, віку. Помітно, що Л. Стороженко і А. Шeverдіна учасників основних подій ставлять у складну ситуацію: мають бути переможці та переможені, що, відповідно, спричиняє конфліктну ситуацію. Автори, усвідомлюючи, що характер дійових осіб визначає її поведінку в конфлікті, уважно ставляться до окреслення рис характерів учасників конфліктів. Основним конфліктом у п'єсі є не мікроконфлікт молоді між собою, а конфлікт педагога (шефа – в «Аспірантах», викладача мистецтвознавства Анатолія Максимовича – в «Майстрі») зі своїми учнями (аспірантами, студентами). Відсутність поваги до наукового мислення аспірантів та людських рис характеру студентів – головна причина художніх конфліктів. супутніми до головних конфліктів є змальовання родинних мікроконфліктів та внутрішніх конфліктів окремих дійових осіб. Розв'язаними виявляються тільки зовнішні конфлікти. Педагогічні художні конфлікти, змальовані драматургами, виконують такі функції, як дидактичну, гносеологічну, естетичну.

Список використаних джерел

1. Погрібний А. Естетичні виміри художнього конфлікту / Анатолій Погрібний // Літературні явища і з'яви. (Статті. Портрети. Силуети. Наближення). – К. : «Майстерня книги», «Оранта», 2009. – 687 с.
2. Стороженко Л. Аспіранти. Сцена на дві дії / Леонід Стороженко // Час жайворонків : вибрані п'єси. – Полтава, 1998. – С. 91–131.
3. Шeverдіна А. Майстер / Анастасія Шeverдіна // Спалахи : новели, драма. – Луганськ : Світлиця, 2010. – С. 93–125.

Анотація. Досліджено п'єси Л. Стороженка «Аспіранти» та А. Шeverдіної «Майстер» з погляду тематичної типології художнього конфлікту. Охарактеризовані учасники конфліктів, визначена форма вираження, функція виявлених художніх педагогічних конфліктів.

Ключові слова: сучасна драматургія, художній конфлікт, тематика.

Summary. Studied plays «Graduate» by L. Storozhenko and «Master» by A. Sheverdina in terms of thematic typology of artistic conflict. Participants described conflicts defined form of expression, the function of art teachers identified conflict.

Key words: modern drama, art conflict topics.